

Vadász-panteon a Budakeszi Erdészetben

Az ógörög eredetű panteon kifejezés szó szerinti jelentése „az összes istenek temploma”, ma azonban a köznyelv egy nép vagy tevékenység leginkább tisztelt személyiségeinek körére használja. Amikor a 19. században megszületnek a nemzetek és eljött az emlékműszobrászat nagy korszaka, a nemzeti panteonok gondolata is nagyon népszerű lett, majd fokozatosan a foglalkozások panteonjai is megjelentek.

A Pilisi Parkerdő Zrt. Budakeszi Erdészete területén található szoborpark a magyarországi vadászat panteonja. Az erdőszettel közös épületben működik a Nemzetközi Vadászati és Vadvédelmi Tanács vezérigazgatósága. Az 1942-1943-ban épített, erdőben megbújó épület előtti félkör alaprajzú kis liget ívén sorakozik a szoborparkot alkotó nyolc mellportré. A szoborparkot 2001-ben a Millenniumi Vadászati Bizottság alapozta meg, további fejlesztéséről a Magyar Vadászkamara és az Országos Magyar Vadászati Védegylet gondoskodik.

A panteon értelemszerű formája mindig portré-együttes, ami művészi szempontból nem problémátlan. Egy egyéniség részletező realizmussal való („természethű”) megjelenítése csak látványosan tűnik evidensnek, az európai szobrászat történetében például egy évezreden keresztül nem is találunk rá példát. A római császár kori portréval a gyakorlat hosszú időre megszakadt, hogy majd csak a 14. században bukkanjon fel újra. A közben uralkodó idealizált megjelenítés nem magának a személynek az eszményítését szolgálta. Sokkal inkább a társadalmi rang vagy vallási jelentőség típusként való megörökítését. A 19. század művészete ismét tökélyre fejlesztette a látvány megjelenítését, aminek következtében – művészeti programként – azt a modernizmus már meghaladottak is minősítette a 20. század elején.

Amikor a jelenkori szobrász portré-megbízást teljesít, e háromféle hagyományra egyaránt tekintettel kell lennie: a reprezentációra, azaz valami ott nem lévőnek a megjelenítésére, az ábrázolásra, a látható megjelenítésére és a korszerűsége. Mindenképp meg kell azonban feleljen a megbízóban élő emlékéllító portréeszménynek, meg kell idéznie fizikailag a karaktert és meg kell jelenítenie azt az eszmeiséget, ami az ábrázolt személyt megörökítésre érdemessé teszi. Mindezt tovább nehezíti, ha - mint ebben az esetben is - egy panteon egyetlen szobrát kell elkészítenie, hiszen tekintettel kell lennie a már lét-

rejött művekre, a szoborpark, az együttes megjelenésére, hatására.

Hogy ki milyen eszközökkel tudja a saját plasztikai látásmódját ilyen feltételek közt érvényesíteni, az függ a művészetében jelen lévő tradícióktól, a szobrászatról és a portréről vallott elveitől és az általa kedvelt technikai és kifejezésbeli eszközöktől.

Először lássuk mindazt, ami a művekben azonos! A portrék egységesen 5/4-es életnagyságúak, posztamentumuk (talapzatuk) pedig egy-egy 155 x 46 x 46 cm-es, természetű lapokkal burkolt hasáb. Mindennek oka a több évezredes tapasztalat: szabad térben az 5/4-es, azaz az életnagyságúnál nagyobb szobor kelti az életnagyságú figura képzetét, a talapzatnak pedig arányosan kell a szobor „testét” pótolnia, hogy az ne tűnjön részben földbe ázott figurának. A választott anyag – szintén egységesen – a bronz, ami rendkívül nagy szabadságot biztosít a részletek kidolgozásában.

Domonkos Béla: Gróf Károlyi Lajos

Domonkos autodidakta szobrász, aki az akadémikus iskolázottság hiányá-

ban a felületekkel igyekeznek a megjelenített testet meghatározni, térbe rajzolni, lehatárolni. Munkáiban háttérbe szorul az emberi test vázszerkezetének az anatómiai tudásra építő érzékeltetése, az izmok szerves szerepének megjelenítése a testtartásban és a mozgásban. Gróf Károlyi Lajosról (1872-1965) készített portróját is ezek az ismeretek jellemzik. A tótmegyeri világhírű apróvad vadászatairól ismert grófot, a Nemzetközi Vadászati Tanács (CIC) létrehozása gondolatának egyik ötletgazdáját Domonkos ünnepélyes mozdulatlanágban, ruházatának méltóságával jellemezve ábrázolja. A szobor részleteit grafikus hatású vonalak rajza különíti el. Az alkotó nem foglalkozik a különböző anyagminőségek érzékeltetésével, öröklébe merevedő emléket hoz létre, mindezt „szoborszerűségként”, ünnepélyes hangvételként hangsúlyozva.

Tóth Béla: Keleti Károly

Tóth Béla egészen más szemlélettel nyúl Keleti Károlynak (1833-1892), a magyar statisztika megalapítójának alakjához. A népszerű vadász Keleti, aki az Országos Magyar Vadászati Védegylet első alelnöke és a Vadértékesítő Országos Szövetkezet elnöke, fedetlen fővel, fejét kicsit jobbra fordítva jelenik meg előttünk a portrén. Tóth egy olyan iskola követője (mesterei közt Somogyi Józsefet tudva), ami előszeretettel őrzi meg az agyagmodellen megjelenő szobrászi gesztust a kész művön is, azaz a kéz- és ujjnyomok rögzítette pillanatnyi intuíciót, az alkotás lendületét őrző nyomokat. Erre a bronz – megfelelő öntési eljárás és gondosság esetén – abszolút alkalmas. A felület mozgalmassága még jobban kiemeli Keleti nemes tartását és az arckifejezés szellemi emelkedettségét. Életszerűség és örökévalóság. Tóth köztéri szobrainál szereti hangsúlyozni a talapzat és a plasztika egységét, amire még ebben az esetben, az előre meghatározott, egységes talapzatnál is talál lehetőséget egy apró gesztussal: a Keleti által viselt kabát háttorkáját a posztamentumhoz tartozó talplemez elé is lefuttatja. A vibráló felületek nagyon gondos cizellálást (az öntés után a felületek véglegesre formálása simítással, finomítással, az öntési varratok eltávolítása finom véséssel, csiszolással, kalapálással) követelnek, amit itt is megfigyelhetünk.

Farkas Zsófia: Nadler Herbert

Egy jóval fiatalabb generáció tagja Farkas Zsófia, aki Nadler Herbert (1883-1951) mellportróját formálta magas színvonalon szoborrá. Nadler a trófeabírálati rendszer kidolgozója, a Nimród és a Természet folyóiratok főszerkesztője, az Állatkert igazgatója volt. Farkas organikus, elvont formavilágú szobrokat készít (sejtekre, növényekre, állatokra emlékeztető biomorf alakzatok), szemléletében sokat köszönhet mestere, Körösenyi Tamás művészete tanulságainak. A Nadler-portré fő erényei is a rendkívüli koncentrálttság, összefogottság: a kevés, de plasztikájában erős részlet. A tiszta kompozíciót ugyanakkor erőteljes hierarchia is jellemzi: az arc fő vonásai, legfontosabb karakterjegyei hangsúlyosak, míg a mellrész ruhát jelző rajzolata visszafogottabb, az arc, a kifejezés fontosságát erősítve. A mellportrék oldalsó és alsó elvágása szinte végtelen lehetőséget nyújt mind a szobrászati hagyomány követésére, mind az attól való eltérésre. Ez esetben Farkas a természeti környezetbe és saját szobrászati formavilágába a legjobban belesimuló íves alsó zárást választotta.

Farkas Pál: Csergezán Pál

A vadábrázolásban maga is jeleskedő, szarvast és kőszáli bakot mintázó Farkas Pál készítette el a híres vad- és természetfestő Csergezán Pál (1924-1996) portróját. Csergezán a CIC kulturális bizottságának tagja és a Nimród művészeti vezetője is volt. Farkas természetelvű szobrászatára a hagyomány és a klasszikus mesterségbeli tudás tisztelete egyaránt jellemző. A mellszobron az erős fény-árnyék hatásokkal Csergezán festő mivoltát is megidézi a szobrász, azonos fontossággal szerepeltetve a ruha drapériájának festőiségét és az arc lélektanilag erősen motivált kifejezését. Farkas ugyanolyan intenzíven él a bronz felületalakítási lehetőségeivel, mint Tóth Béla tette, csak nem a formálás impresszionisztikus frissességét, hanem a részletek plasztikai különbségeit hangsúlyozza.

László Péter: Dr. Szedzerji Ákos

A panteon alkotói közt korelnök László Péter, aki még Ferenczy Bénit is mesterei közt tisztelheti. Ferenczy mediterrán gyökerű klasszicizmusának hatása felismerhetően gazdagítja művészetét. Vadak szobrászaként is ismert, így Dr. Szedzerji Ákos (1911-1991) portrójának elkészítése kedves feladatot jelentett számára. Az erdőmérnök Szedzerji el-

méleti és gyakorlati munkássága a vadgazdálkodásban is kiemelkedő. Közreműködött a Vadbiológiai Állomás és az Országos Trófeabírálati Bizottság megalakításában, utóbbinak vezetője is volt. Az Állatkertet is igazgatta. A CIC tagja volt. Mind a büszt (mellportré) befoglaló formája, mind a belső arányrendszer, a választott nyugodt, nemes és időtlen-séget sugárzó tartás a klasszicizmus tradíciójában gyökerezik. Rendkívül karakteres, szuggesztív kifejezésű portré, Szedzerji harmonikus, de ugyanakkor szigorú, fegyelmet sugárzó személyiségét hitelesen idézi meg. A finom részletképzés, az érzékeny faktúra (felületkezelés) kiválóan érvényesül bronzban.

Tóth Dávid: Maderspach Viktor

A híres vadász és kiemelkedő vadászíró Maderspach Viktor (1875-1941) portróját készítő Tóth Dávid pályája kezdeté-

től szívesen mintáz állatokat, a természet megfigyelése látásmódjának szerkesztésére. Portréit elsősorban a fotószerű élethűség és az anyagminőségek kifinomult érzékeltetése jellemzi. Különösen érdekes ugyanakkor, hogy ebben az esetben a karakter erőteljes megidézése mellett zaklatott felülettel teszi elvonttá a szoborképet. A faktúra mozgalmassága azonban nem az agyagban mintázás korábban látott frissességét akarja érzékeltetni, hanem az

ábrázolt karakterre jellemző drámai szigorúságot, a hangvételet erősíti.

Zsin Judit: Vallus Pál

A szobrásznak a karakter megjelenítésénél szembesülnie kellett egy nehezítő tényezővel: a közelmúltban elhunyt modell megidézésakor a hozzátartozók hiteles képmás iránti igényének is maradéktalanul meg kellett feleljen. Vallus Pál 25 évig volt a Magyar Vadászok Országos Szövetségének az elnöke. A CIC alelnöke, majd elnöke, aki sokat tett a Vadászati Világkiállítás megrendezéséért. Felismerte a természet védelmének fontosságát, az ő javaslatára módosult 1973-ban a CIC neve Nemzetközi Vadászati és Vadvédelmi Tanácsra. Zsin részletgazdag szobra frissen mintázott, a bronz tulajdonságaira építő, oldott megfogalmazású portré. A büszt és a posztamens aránya harmonikus, a művész a tömeg léptékének megválasztásánál figyelembe vette a szoborpark már elhelyezett szobrait is.

Monori Sebestyén: Gróf Nádasdy Ferenc

Gróf Nádasdy Ferenc (1842-1907) – többek között – a tűzoltóság, a lótenyésztés és a vitorlázás magyarországi mecénása, a nádasládányi kastély építője. Javaslatára alakult meg 1881-ben az első magyar vadászszervezet, az Országos Magyar Vadászati Védegyelet, amelynek ő lett az első elnöke is. Portrójának az alkotó a szoborparkon belül azt a helyszínt választotta ki, ahol a fogadás szituációja a meghatározó: a ligetet határoló ív kezdőpontját. A portré mozdulata is ennek megfelelő: az érkezőre-távozóra nézve értelmezi saját pozícióját. A szobrász a portré előképétől a Nádasdy családi ősgalériában elhelyezett, Benczúr Gyula festette ábrázolást választotta. Monori szobrászatát a tömegek és felületek egymásra vonatkoztatására építő nonfiguratív plasztikák jellemzik, amelyek kérdésfelvetései – bármily meglepő – a kiemelkedő minőségű, karakteres, harmonikus portrén is láthatók. A büsztöt képzeletben egymásra és egymásba épülő tömegekre-szoborelemekre bontja, a részletgazdag öltözet egyik szerepe ezeknek a plasztikai jelentéseknek az érzékeltetése. A felületek demonstrálják a szobrászi szerkezetet, tagolásuk rendje érzékelteti a struktúrát, az absztrakt tömegfeszültségeket. Formáival egyszerre idézi meg a 19. századot, a századfordulót és a visszatekintő 21. századot.

Kertész László
művészettörténész

Honlapjaink:

www.oee.hu
www.azevfaja.hu
www.erdokhete.hu